

TALABALAR MA'NAVYI-AXLOQIY TARBIYASIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING O'RNI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15176130>

Shodmonov Zoir Xolmurod o'g'li

Osiyo xalqoro universiteti 2 kurs magistranti

Turopova O'g'iloy

Osiyo xalqoro universiteti 2 kurs magistranti

Annotatsiya

Bugungi globallashuv jarayonida ommaviy axborot vositalari (OAV) jamiyat hayotida muhim rol o'ynamoqda. U insonlarning fikrlash tarzi, dunyoqarashi va axloqiy qadriyatlariga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yosh avlod – talabalar uchun OAV ma'lumot olish, axloqiy me'yorlarni anglash va shaxsiy rivojlanish jarayonida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Talabalar o'z hayotining aksariyat qismini internet, televideniye, radio va bosma nashrlar orqali axborot olishga sarflaydi. Shu sababli, ushbu vositalarning ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga ta'sirini chuqur o'rganish dolzarb masala sanaladi.

Kalit so'zlar

ma'naviy tarbiya, axloqiy tarbiya, talabalar, yoshlar, ommaviy axborot vositalari, televizor, internet, ijtimoiy tarmoqlar, axborot texnologiyalari, madaniyat, tarbiya vositalari, mediatizatsiya, axborot xavfsizligi, media savodxonlik, ta'lim va tarbiya, ma'naviyat asoslari, ijobiy ta'sir, salbiy ta'sir, raqamli media, bloglar va vloggerlar, informatsion muhit, virtual makon, yoshlar madaniyati, ommaviy madaniyat

Аннотация

В условиях современной глобализации средства массовой информации (СМИ) играют важную роль в жизни общества. Они оказывают значительное влияние на образ мышления людей, их мировоззрение и моральные ценности. Особенно это касается молодого поколения – студентов, для которых СМИ являются важным источником информации, средством понимания моральных норм и инструментом личностного развития. Большую часть своего времени студенты проводят, получая информацию через интернет, телевидение, радио и печатные издания. Поэтому изучение влияния этих средств на их духовно-нравственное воспитание является актуальной проблемой.

Ключевые слова

духовное воспитание, нравственное воспитание, студенты, молодежь, средства массовой информации, телевидение, интернет, социальные сети, информационные технологии, культура, воспитательные средства, медиатизация, информационная безопасность, медиа-грамотность, образование и воспитание, основы духовности, положительное влияние, отрицательное влияние, цифровые медиа, блоги и видеоблогеры, информационная среда, виртуальное пространство, молодежная культура, массовая культура

Abstract

In the modern era of globalization, mass media play a crucial role in society. They have a significant impact on people's way of thinking, worldview, and moral values. This is especially true for the younger generation—students, for whom mass media serve as an essential source of information, a means of understanding moral norms, and a tool for personal development. Students spend a significant part of their lives obtaining information through the internet, television, radio, and print media. Therefore, studying the influence of these media on their spiritual and moral upbringing is a relevant issue.

Keywords

spiritual education, moral education, students, youth, mass media, television, internet, social networks, information technologies, culture, educational tools, mediatization, information security, media literacy, education and upbringing, fundamentals of spirituality, positive influence, negative influence, digital media, blogs and vloggers, information environment, virtual space, youth culture, mass culture

KIRISH

Hozirgi kunda ommaviy axborot vositalari (OAV) jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylanib, yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida muhim rol o'ynamoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, televideniye, radio va bosma nashrlar yosh avlod ongiga bevosita ta'sir ko'rsatib, ularning shaxsiyati shakllanishiga yordam beradi yoki aksincha, salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Hozirgi kunda ko'plab talabalar ilmiy va ma'rifiy dasturlar orqali bilim olmoqda. Masalan, BBC Learning, National Geographic, TED Talks kabi xalqaro platformalar yoshlarning intellektual salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynamoqda. O'zbekistonda esa O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasi (O'zMTRK) tomonidan efirga uzatilayotgan "Ma'rifat soati" va "Kitobxon" kabi dasturlar talabalarning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qilmoqda.

OAV yoshlar uchun ma'lumot olishning asosiy vositalaridan biri bo'lib, ularga dunyoqarashni kengaytirish, ilmiy bilimlarni oshirish va madaniy saviyasini yuksaltirish imkonini beradi. Elektron kutubxonalar, onlayn ta'lim platformalari va ilmiy maqolalar orqali yoshlar turli sohalar bo'yicha bilimlarini boyitish imkoniyatiga ega.

Televideniye va internet orqali milliy qadriyatlar, ajdodlar merosi, vatanparvarlik va insonparvarlik g'oyalari yosh avlodga yetkaziladi. Bu esa ularning jamiyatda o'z o'rnini topishiga va axloqiy yetuk shaxs bo'lib shakllanishiga yordam beradi. Ayniqsa, milliy madaniyat, urf-odat va an'analarga bag'ishlangan hujjatli filmlar va ko'rsatuvlar bu borada katta ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM

Ommaviy axborot vositalari orqali tarqatiladigan turli loyihalar, ta'lim dasturlari va ijtimoiy kampaniyalar yoshlarni faollikka undaydi. Masalan, ekologik muammolar, sog'lom turmush tarzi, xayriya tadbirlari kabi mavzulardagi dasturlar yoshlarni ongli hayot kechirishga o'rgatadi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlardagi chaqiriqlar orqali yoshlarning turli xayriya va volontyorlik ishlariga jalb qilinishi kuzatilmoqda.

Ommaviy axborot vositalari, ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar yoshlar o'rtasida global aloqalarni o'rnatish, turli madaniyat vakillari bilan tanishish va xalqaro miqyosda fikr almashish imkoniyatini yaratadi. Bu esa ularning dunyoqarashini kengaytirish va bag'rikenglik ruhida tarbiyalanishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim mazmunida xolis va haqqoniy axborotni tarqatish, birinchi navbatda, yoshlarning axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirish har qachongidan ko'ra dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Axborot xuruji avj olgan asrda atrofda sodir bo'layotgan voqealar haqida haqqoniy ma'lumotlarga ega bo'lish, har qanday noxolis axborotlar zamirida yot g'oyalar mavjudligini aholiga va avvalo yoshlarimizga tushuntirishda ommaviy axborot vositalarining o'rni va ta'sir kuchining beqiyosligi ayon bo'lmoqda. [2].

Ayrim internet platformalari va telekanallarda axloqiy qadriyatlarga zid bo'lgan materiallar ko'rsatilishi mumkin. Bu esa yoshlarning ruhiyatiga salbiy ta'sir qilib, ularning ma'naviy buzilishiga sabab bo'lishi ehtimoli bor. Ayniqsa, yengil hayot tarzini targ'ib qiluvchi kontentlar yoshlar orasida noto'g'ri tushunchalarni shakllantirishi mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlar va ba'zi telekanallarda zo'ravonlik, behayo materiallar va ma'nosiz shov-shuvlar yoshlar orasida ommalashmoqda. Bu esa ularning axloqiy inqirozga uchrashiga olib kelishi mumkin. Yoshlarning zo'ravonlikni odatiy hol deb qabul qilishi va ijtimoiy muammolarni agressiya yo'li bilan hal qilishga moyillik bildirishlari xavfi ortmoqda.

Ommaviy axborot vositalari orqali juda tez fursatda tarqalayotgan ijtimoiy-siyosiy, mafkuraviy axborotlarning ko'p foizi dunyoning turli davlatlarida tashvish uyg'otmoqda. Jahonga egalik qilishga intilayotgan kuchlar aynan axborotdan qurol sifatida foydalanishga urinmoqda. Boshqacha aytganda, bir tomondan axborot insoniyat ma'naviy olamini kengaytirish, inson ilmu-tafakkurini boyitishga xizmat qiladigan manba sifatida ahamiyat kasb etamoqda. Hozirgi zamonda juda ko'p davlatlar o'z madaniyati, an'analari va ma'naviy qadriyatlarini yot axborot ta'siridan himoya qilish uchun tegishli choralar ko'rishga majbur bo'lmoqda. Shu sababli sodir bo'layotgan voqea-hodisalar oqimida kirib kelayotgan axborotning mazmunini anglash, uni to'g'ri talqin qilib, xulosalar chiqarish nihoyatda muhim ahamiyat kasb etadi. [3].

Yoshlar ijtimoiy tarmoqlarga ortiqcha bog'lanib, o'qish va shaxsiy rivojlanishdan chalg'ishi mumkin. Bundan tashqari, internetda noto'g'ri g'oyalar va zararli odatlarga undovchi axborotlarning ko'pligi ularning hayotiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. O'yinlarga mukkasidan ketish, virtual dunyoga haddan tashqari bog'lanish ham ijtimoiy aloqalarning susayishiga olib keladi.

OAVdagi ideal hayot tarzini ko'rsatuvchi kontentlar, boshqalarning yutuqlarini ortiqcha reklama qilish yoshlarning o'zlariga bo'lgan ishonchini kamaytirishi va depressiya keltirib chiqarishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlarda doimiy ravishda "mukammal" hayot aks etgani sababli, yoshlar real hayot bilan virtual hayot o'rtasidagi tafovutni qabul qila olmay qolishlari kuzatilmoqda.

Respublikamizda talaba-yoshlar kundalik hayoti, ta'lim jarayoni, ish faoliyatida ham turli mazmundagi ma'lumotlarga ommaviy axborot vositalari orqali ega bo'lmoqdalar. Talaba-yoshlar ko'rayotgan filmlar, ko'rsatuvlar, tinglayotgan radioeshittirishlar mazmun-mohiyati nuqtai nazaridan kelib chiqib, ularning ma'naviy olamiga turlicha ta'sir kursatadi. OAVlar orqali ta'sir etishning ijobiy va salbiy ko'rinishlarini hisobga olgan holda shuni aytish mumkinki, yoshlar ma'naviy kamolotida ular qabul qilayotgan axborot muhitining roli katta. Demak, bugun talaba-yoshlarning nimani ko'rib, nimani tinglayotgani birinchi navbatda u voyaga etayotgan oila, shu bilan bir qatorda ta'lim muassasalari e'tiboridan ham chetda qolishi mumkin emas. [4].

Jahon axborot makonining globallashuvining ayni sharoitida inson ongi, qalbi, milliy mentaliteti, sog'lom e'tiqodi, vatanparvarlik va fidoyilik tuyg'ularining kamol topishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan g'oyaviy-mafkuraviy, axborot tahdidlari ta'siri sezilmoqda. Bugungi globallashuv sharoitida axborotga bo'lgan talab tobora kuchayib bormoqda. Axborot almashish imkoniyatining mavjudligi va kattaligi bizga keng imkoniyatlar beradi, shu bilan birga talaba-yoshlarni ogohlikka chaqiradi. [5].

Media savodxonligini oshirish orqali yoshlar OAV orqali berilayotgan ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rganishlari lozim. Ularni yolg'on axborotlardan himoya qilish va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish muhimdir. Ota-onalar va o'qituvchilarning nazorati. Yoshlarning OAVdan qanday foydalanayotganini kuzatish, ularning qaysi manbalarga murojaat qilayotganiga e'tibor qaratish kerak. Shu bilan birga, foydali axborot manbalarini targ'ib qilish ham zarur.

Foydali kontentlarni targ'ib qilish. Yoshlarni ma'rifiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan kontentlarga yo'naltirish muhim. Bu borada davlat tashkilotlari va jamoat birlashmalari hamkorlikda ish olib borishi kerak.

Zararli kontentlarni cheklash va tartibga solishda hukumat va OAV sohasi mutaxassislari yoshlarni zararli ta'sirlardan himoya qilish uchun tegishli qonuniy chora-tadbirlarni ishlab chiqishlari lozim. Shu bilan birga, texnologik vositalar orqali zararli materiallarning yoshlar orasida tarqalishini nazorat qilish tizimlarini kuchaytirish kerak.

XULOSA

Talabalar ma'naviy-axloqiy tarbiyasida OAVning o'рни juda katta. U to'g'ri boshqarilgan taqdirda, yoshlarning ma'naviy va intellektual rivojlanishiga ijobiy hissa qo'shadi. Shu bilan birga, noto'g'ri axborotlar va salbiy kontentlarning oldini olish uchun ta'lim muassasalari, OAV va ota-onalar hamkorlikda ishlashi zarur. Shuningdek, media savodxonlikni oshirish orqali yoshlarni ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalaridan samarali foydalanishga o'rgatish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

2. Рахимов, Б. Х., Холматов, П. К., & Ширинов, О. Т. (2017). Развитие творческих способностей молодёжи в процессе непрерывного образования. Царскосельские чтения, 2, 87-91.
3. Begimqulov U.SH. Mamarajabov M. FLASH MX dasturi va undan ta'limda foydalanish imkoniyatlari. -T.: TDPU, 2006. - 80 b.
4. Ochildiev A. Globallashuv va mafkuraviy jarayonlar. - T.: «Muxarrir», 2009.
5. Duronov M., Taylakova SH.N. Ommaviy axborot vositalari asosida xorijiy tillarni urgatish. // «YOshlarga chet tillarni urgatishning zamonaviy texnologiyalari» mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. - Toshkent: 2013. - B.40-42.
6. Taylakova SH.N., Imomkulova G.N. Mediata'lim va zamonaviy pedagog // Murabbiy maxorati. Jurnal. - Toshkent: 2016. № 1. - B.32-34.

7. Taylakova SH.N. Globallashgan axborot sharoitida ukuvchi-yoshlarning Foyaviy-mafkuraviy immunitetini ommaviy axborot vositalari asosida shakllantirish // Zamonaviy ta'lim. -Toshkent: 2015. № 5. - B.3-8.
8. Djuraev R.H.,Toyloqov N.I. Axborotlashtirilgan ta'lim muhiti-o'qitish samaradorligini oshirish vositasi // Uzluksiz ta'lim.IMJ. -T.: 2004.-№3.- 3-7 b.
9. Cebreiro .B Новые технологии как obuchayushie insrumenty.2006
10. EsteyA, MusseauA, KeehnL. Patsient ponimaet informatsiyu o zdorove.1994.
11. Bagwell.C, Schmidt.M. Drujba v detstve i yunosti. 2013.
12. Хаджиев, М. Т., Рахимов, Б. Х., & Турдиева, Р. К. (2020). Совершенствование информационной культуры у будущих учителей в высших образовательных учреждениях республики узбекистан. In Перспективы и приоритеты педагогического образования в эпоху трансформаций, выбора и вызовов (pp. 185-189).
13. Bakhtiyor Kh. Rakhimov. (2023). THEORIES OF STUDENTS' CREATIVE THINKING DEVELOPMENT BASED ON INNOVATIVE APPROACH. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 3(09), 97-105. <https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume03Issue09-16>
14. Рахимов, Б. Х. (2023). Психологические особенности развития интеллекта у будущих учителей. Quality of teacher education under modern challenges, 1(1), 845-850.
15. Курденкова, О. П. (2014). Рализация концепции непрерывного образования в ведущих вузах россии. Педагогика, (7), 79-85.